

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT : V

TEMMUZ 1989

SAYI : 15

ATATÜRKÇÜLÜĞÜN İLKELERİ-İNKİLÂPLARIN FİKİR TEMELLERİ

(Akılcı-Milliyetçi-Sosyal Görüş)

Ord. Prof. Dr. SADİ IRMAK

“Reform”, “İnkılâp”, “Devrim” ve “Revolüsyon” anlamlarına toplu bir bakış.

Türk devrimi, bir “reform” hareketi olduğu kadar bir “revolüsyon”dur. Revolüsyon, Türkçeye ihtilâl, ayaklanma olarak çevrilmiştir. Aslında, mevcut bir durumun veya bir yaşama tarzının yahut bir toplum düzeninin anî olarak değiştirilmesi demektir ve evolüsyon (tedrici değişiklik ve evrim) un tersini ifade eder. Birçok çeşitleri vardır; meselâ teknik revolüsyon, bir yeni aracın veya usulün anî olarak ortaya çıkmasıdır. Siyasî revolüsyon, aşağıdan yukarıya bir zorlamadır. Amacı, yeni bir düzen getirmek ve bunu koruyacak tedbirleri almaktır. Bu maksatla mevcut düzenin redde uğraması, mücadelecî kuvvetlerin kazanılması, iktidardakilerin değiştirilmesi lüzumludur. Revolüsyoner değişikliklerin ilk şartı, cazip parolalarla mevcut direnme güçlerinin kuvvetlendirilmesi, mağdur sınıfların menfaatine hitap edilmesidir. Bu sebeple bazen sosyal ütopyalara götürse bile ideolojiler, ihtilâller bakımından önemli rol oynarlar. Bunlar, revolüsyoner harekete vurucu güç sağlar. Çok defa ilk başarılarından sonra revolüsyonun liderleri arasında ve radikallerle mutediller arasında iktidar çekişmesi olur. Revolüsyonlar kuvvete dayandıklarından çok defa terör usullerine başvururlar.

Tarihî tipler bakımından revolüsyonlar birkaç kısma ayrılır:

1 - Sürekli revolüsyonlar: Monarşilere veya imtiyazlı bir sınıfa karşı olan sürekli hareketlerdir.

2 - Burjuvazi revolüsyonu: Servet ve eğitim sayesinde yükselen burjuvazinin feodaliteye, klerikalizme, monarşiye karşı hareketleridir.

3 - Proleter revolüsyon: İşçi sınıfının diktatöryasını sağlamaya çalışır.

4 - Millî bağımsızlık yolunda emperyalizme karşı revolüsyon (yeniçağ revolüsyonları bu tiptendir).

5 - Taassuplara, irrasyonel görüşlere karşı rasyonalizm ve lâiklik ihtilâli

Atatürk ihtilâli 4 ve 5. gruplara girer.

Bazen bir revolüsyona karşı eski duruma dönmek için karşı revolüsyon müşahede edilir. Çağımızda liberal-demokratik devlet şekline karşı millî-faşist veya millî-sosyalist revolüsyonlar olmuştur. Bunlara sağ kanat revolüsyonu denir. Neticede bir parti iktidara tek başına hâkim olabilir.

Marksist doktrin, bütün dünya işçilerini kavrayacak bir cihan ihtilâlini amaç edinir. Kapitalist-Burjuvazi sınıfını ortadan kaldırmak ve proletarya diktasını kurmayı öngörür.

Milletlerin zulme karşı direnme hakları kabul edilmekle beraber bir ihtilâl hakkının bulunup bulunmadığı devlet teorileri bakımından tartışma konusudur.

Hukukî yollardan bertaraf edilemeyen bir haksız nizama karşı yapılan ihtilâller, meşru ihtilâl olarak kabul ediliyor. Yeni anayasalarda demokratik hakların çiğnenmesini önleyecek tedbirler öngörülmektedir. Bu maksatla anayasayı ihlâl edecek partilere izin verilmemektedir.

Tarihin en önemli ihtilâlleri şunlardır: 1642 ve 1688 İngiliz Puritan ihtilâlleri, 1775 ilâ 1782 Amerika Bağımsızlık İhtilâli, 1789 Büyük Fransız İhtilâli, 1830 Belçika İhtilâli, 1911 Çin İhtilâli, 1917 Rus İhtilâli, 1918 Alman İhtilâli, 1919 Türk İhtilâli, 1922 İtalyan Faşist İhtilâli, 1933 Alman Nasyonel Sosyalist İhtilâli, 1936 İspanya İhtilâli.

Atatürk Devrimleri Niçin Zorunlu İdi?

Onaltıncı asrın sonlarına kadar iman gücüyle ateşlenen millî dinamizm, üstün bir savaş tekniği, gelişmiş refah ve organizasyon dehası sayesinde Osmanlı İmparatorluğu dünyanın üç kıtasına hâkim olmuş, en kuvvetli ve ihtişamlı bir devlet olmuştu. Kanuni devri, bu ihtişamın zirvesini

teşkil eder. Kanuni'nin Fransız Kralı I. Fransouva'ya mektubu bunun belgesidir.¹

Ne çare ki, dış görünüşteki bu haşmete rağmen geri kalışımızın tohumları bu devirde atılmıştır. Çünkü dünya yeni bir ekonomi düzenine giriyor. Yeni bir zihniyet doğuyordu. Yani, ilim ve felsefe ile yeni bir dünya doğuyordu. Osmanlı İmparatorluğu işte bu yenileşmeye ayak uyduramamıştı. Hatta ona inanamamıştı. Geri kalışımızın ve sonra devrimler yapmaya mecbur kalışımızın derindeki sebebi budur. Kanuni'nin askerlik ve teşkilâtçılıktaki dehası ordularımızı zaferden zafere koştururken, memleketin içinde işler işi gitmiyordu. Bir kere fethedilen yerlerde bir kültür birliği kurulamıyor, devlet yavaş yavaş bir yamalı bohça halini alıyor, yeni topraklarımızda idare ve adalet sağlanamıyor ve herşeyden önce memleket iktisatça ilerleyemiyor, tersine geriliyor ve fakirleşiyordu. Çünkü dünyadaki gelişmelerden habersiz duruyorduk. İştirak edemediğimiz bu gelişmeler başlıca şunlardı:

Avrupa'da çığır açan üç büyük teknik yenilik hâkim olmaya başlamıştı: Pusulanın geliştirilmesi, okyanuslara açılma imkânını veriyor. İnfilâk kuvveti müthiş bir ölçüye varan barutun gülle halinde toplarda kullanılması, derebeylerinin şatolarını yıkarak feodalite devrini kapatıyor. Ve kuvvetlenen merkezî idareler etrafında millî birlikler doğuyor. Nihayet matbaanın icadı ile bilgi büyük kitlelere yayılıyordu. Bütün bunlar dünyayı genişletiyordu. Portekizliler doğu yarım küresini, İspanyollar batı yarım küresini fiilen açmış ve paylaşmış durumdaydılar. Belki bu keşiflerde haçlı seferlerinin büyük etkisi olmuştur. Ve Avrupalılar bilmedikleri birçok şeyleri doğululardan öğrenmek fırsatını bulmuşlardır. Fakat Avrupa bu bilgi-

¹ Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa Kralı Fransouva'ya mektubu. "Ben ki sultanlar sultanı, hakanlar rehberi, yeryüzü hükümdarlarının tacı iki dünyada Allahın gölgesi, Akdeniz'in, Karadeniz'in, Rumeli'nin Anadolu'nun Karaman'ın, Zulkadriyn'in, Diyarbakır'ın, Azerbaycan'ın Acem'in, Şam'ın, Mısır'ın, Mekke'nin, Medine'nin, bütün Arap diyarının-ki ulu Ataların kılıçlarının kuvvetiyle fethetmişlerdi- ve kendimin fethylediğim nice diyarın sultan ve padişahı Beyazıt Han oğlu Selim Han oğlu Süleyman Hanım. Sen ki Frencé vilâyetinin kralı Françesko'sun huzuruma yarar ademin Franjan ile mektup gönderip, bazı ağır haberi de yollayarak memleketinize düşman girmiş olduğunu ve hapsedildiğini bildiriyorsunuz, kurtulmanız hususunda benden inayet ve medet ve istida eyliyorsun. Her ne ki demişsin benim huzuruma arzolundu. Şimdi padişahlar sinmek ve hapis olmak acez değildir. Gönlünüzü hoş tutun, kalbiniz kırılmasın, Bizim Ulu Atalarımız daima düşmanı def ve memleketler feth için seferden uçak kalmamışlardır. Ben de onların yolunu tutup memleketler, yalçın kaleler fethederek gece gündüz atımız eğerlenmiş ve kılıcımız kuşanılmıştır. Cenab-ı Hak hayırlı nasip eylesin. Durumu ve haberleri ademinizden öğrenirsiniz. (Cevdet Tarihi, cilt:3)

lere yenilerini katmış ve onları geniş ölçüde uygulayarak dünyaya hâkim olma imkânını bulmuştur.

Hümanizm hareketlerinin ilkesi, ortaçağın skolâstik ve dogmatik dünya görüşünü bırakıp, aklın üstünlüğüne inanan bir fikir ve estetik görüşe geçmektir.²

Akılcılık (rasyonalizm) ve Rönesans (yeniden doğuş) hareketinin kaynağı çok eskidir. İlk belirtileri ve eserleri Sümerlerde, eski Çinlilerde görünen bu hareket Mısır, Girit, Yunan merhaleleri üzerinden Roma'ya atlamıştır. Ortaçağda Avrupa Asya'dan daha karanlık bir fikrî ve ruhî seviyede idi; Yunan felsefesi ve ilmi Avrupa'da unutulmuştu. Onun yerine insan zekâsını hapseden skolâstisizm kaim olmuştur. Müslümanlar Yunan medeniyeti eserlerini Arapçaya çevirmek ve genişletmek suretiyle medeniyete hizmette bulunmuşlardı. İslâmiyetin bu eserleri, İtalya ve İspanya üzerinden on ile onikinci asırlarda tekrar Avrupa'ya getirilmiştir. Fakat bu tarihten itibaren doğu ve İslâm âlemi skolâstisizmin karanlıklarına bürünmüş, Avrupa'da ise Yunan medeniyetinin yeniden keşfi manasına gelen Rönesans ve onun ardından reformasyon gibi iki hümanist dünya hareketi başlamıştır. Bu muazzam fikrî hamleye katılmamış olmamız, kafa geriliğimizin başlıca sebebi olmuş ve yurdumuzda devrimlerin en gücü olan kafa ve zihniyet devriminin vaktinden üç asır sonra yapılmasına kesin zaruret hâsıl olmuştur. Avrupa'nın dolayısıyla bütün insanlığın manen bir yeniden doğuşu olan Rönesans hareketi, skolâstisizm yerine akılcılığı, nakilcilik yerine müşahede ve deneyi, teokrasi yerine lâikliği ve hoş görürlüğü ikâme eden bir bakıma Greko-Lâtin medeniyetine dönme, bir bakıma da görülmemiş bir hızla yayılmıştır. Buna Rönesans denir.

İtalya'da bu hareket, ondördüncü asırda eski Yunan ve Roma medeniyetinin fikir ürünlerinin tekrar ortaya konması ve eski sanat eserlerinin yeraltından çıkarılması ile başlamıştır. Dante, Petrarca, Bokaçyo gibi dahilerin edebiyatta öncülük ettikleri rönesans hareketi, onbeşinci asırda Leonardo da Vinci ve Rafael, Mikelanj gibi sanat dehalarını yetiştirmiştir. Kalplere ve dimağlara yeni ufuklar açmış olan bu hareket az sonra müspet ilimlerde de görülmemiş bir hareket ve gelişmenin çığırını açmıştır. İnsanlık, bu dehaların himmeti ile mistisizme karşı aklın zaferini idrak etmiştir.

² Gariptir ki, 13. yüzyılda Yunus ve Mevlâna insanı ulvileştiren bir teorik ve estetik hümanizmi terennüm ettikleri, Şeyh Galip 18. yüzyılda insanı kainatın gözbebeği olarak gördüğü halde bu hümanizm mistik kalmış, dünyevî olmamış, müesseseseleşmemiştir.

Rönesans hareketi XIV ve XV'inci asırlarda hemen tamamı ile İtalya'ya özgü iken XVI'nci asırdan itibaren Fransa'ya Almanya'ya, İngiltere'ye ve Avrupa'nın diğer memleketlerine yayılmıştır. Bu etki altında hümanist bir edebiyat doğmuş ve Lâtincenin yanında yavaş yavaş Avrupa millî dilleri edebiyat dili olmaya başlamıştır. 1530'da Kollej de Frans kurulmuş, Fransa'dan Villon, İngiltere'den Shakespeare, İspanya'dan Servantes yetişmiştir.

Müspet ilimlerde Kepler, Kopernic, Galileo, matematik, astronomi ve fiziğin temellerini atmışlar ve bunların ardından gelen Newton mekanik ilmini yaratmıştır. Bu ilimlerin ışığında insan zekâsı, dünyayı ve kainatı adım adım fethetmeye başlamıştır.

Hümanizmin ikinci bir eseri, reformasyondur. İtalya'da Savanarola, kilisenin meşru olmadığına ilk feryadı koparmış, fakat bu ses darağacında boğulmuştu. Kilise yalnız bozulmakla kalmamış, hemen Avrupa'nın bütün servetlerine el koymuş en zengin müesseseye olmuştur. Bu servete krallar kilise mallarının bir kısmını ele geçirmişlerse de kilise yine en zengin müesseseye idi. Prensler ve krallar arasında açık veya gizli bir rekabet vardı. Bir taraf kiliseyi tutunca, öbür taraf kiliseye düşman kesiliyordu. Bu suretle din reformunun fikri, siyasî ve ahlakî unsurları bir araya gelmiş bulunuyordu. Nihayet Almanya'da Luther 1483, Fransa ve İsviçre'de Kalven (Calvin) 1509, İsviçre'de Zwingli 1510 reform hareketlerine önderlik etmişlerdir. Luther, daha ziyade iman temizliği açısından hareket ediyor, bilhassa günahların para ile ödenmesine karşı harekete geçiyordu. Ve ilk defa olarak papalık makamının hata işlemez olduğuna dair fikre hücum ediyor. Luther'i Alman prenslerinden bir kısmı kilisenin elinden kurtardılar. Öyle ki, katolikten ayrılmış bir Luthercilik meydana geldi. Bir kısım kiliseler Luther ile birleştiler. Geçen uzun mücadelelerden sonra 1555 yılında Alman İmparatoru yeni Luther kilisesini tanımaya mecbur oldu. Bu hareket yavaş yavaş Fransa, İngiltere ve İsviçre'ye de yayılarak kuvvet buldu. Nihayet Protestan kilisesi ve protestanlık katolik kilisesi karşısında tutunabildi.

Protestanlığı hümanist bir hareket olarak alışımızın sebebi, sadece dinî alanında bir yenileşme meydana getirmesi değildir. Protestanlık, dinî konular dahil her mevzuda kilisenin dar çemberini yarmış ve tenkit usulünün her alana uygulanabileceğini kabul etmiştir. Bu hareketin ikinci bir sonucu katolik kilisenin de az çok bir değişikliğe gitmesini zorlamış olmasıdır. Öyle ki, Protestan reformu karşısında bu seviyede olmamakla beraber bir katolik reformu da meydana gelmiştir.

İşte Avrupa'da insan kafasına ışık getiren Rönesans ve reformasyon gibi iki hümanist hareket vuku bulurken Osmanlı İmparatorluğu bu beşerî hareketlere uzak ve yabancı kalmış vahim bir gericilik hareketinin içine girmişti. XV. asırda Fatih'in himmetiyle İslâm dinini müsamahalı bir anlayış ile ele almak meyli hâsıl olmuşken, XVI. asırdan itibaren dini taassup bütün ülkeyi ve idareyi sarmıştı. Bugün kesinlikle biliyoruz ki, Fatih'in huzurunda din meseleleri alenen ve serbestçe tartışılabilmiş, hatta bazen İslâm ve Hıristiyan bilginleri bir arada bu tartışmalara katılabilmişlerdir. Fatih'in bu müsamahalı anlayışı sayesinde bir kısım Bizans bilgileri Türk hizmetine geçmiş, bir kısmı da emniyetle memleketten çıkıp Avrupa'ya geçmek fırsatını bulmuşlardır. Fatih, Leonardo da Vinci ile muhabere etmiş, hatta onu İstanbul'a davet etmiştir. Büyük Venedikli ressam Bellini İstanbul'a gelmiş ve Türklüğü o kadar sevmiştir ki, Venedik'e döndüğünde Türk sanat ve zevkinden birçok şeyler götürmüş ve bu yüzden "İlturco" lâkabını almıştı³. Ne çare ki bu geniş ufuklu hoş görürlük XVI. asrın ortasından itibaren yerini koyu bir taassuba bırakmıştır. Öyle ki, İslâmiyet ve İslâm âlemi kendi içine kapanarak dünya ceryanlarından uzak kalmıştır. Avrupa'da fizik, kimya, astronomi ve mekanik ilimler müşahede ve deneye dayanarak kurulurken ve gelişirken İslâm âlemi müspet ilimlerle ilişkisini büsbütün kesmiş skolâstik ve dogmatik bir anlayışa saplanmıştır. Bu, ilimde duraklama, daha doğrusu gerileme idi. Kuran'da bulunan "Kuru yaş ve her şey kutsal kitapta vardır" mealindeki âyet, feci bir tefsire tâbi tutularak müspet ilimler dahi Kuran'da aranmaya başlanmıştır. Oysa Kuran, bir fizik, kimya kitabı değildir. Bu ahlâk ve hukuk kitabıdır. İlahî hükümler değişme kabul edemez. Kuran'da fizik ve kimya nasıl yer alabilir ki, bu ilimler mütemadiyen değişme ve gelişme halindedir. Bazen on sene geçmeden bir buluşun yanlışlığı ortaya çıkarılmaktadır. Böyle mütemadiyen değişen bir konu bir harfi dahi değişmeyen bir din kitabında nasıl yer tutabilirdi?

Avrupa'da da okullar aslında papaz mektepleri idi. Ve sadece ilahiyat öğretirlerdi. Bizim medresemizde de durum bu idi. O sebeple Avrupa'nın teoloji kolejleri ile bizim medreseler arasında öğretim usulü ve kadrosu bakımından olduğu kadar mimarî yönünden bile benzerlik vardı. Şu farkla ki müspet ilimler doğar doğmaz Avrupa'nın teoloji kolejleri bu yeni ilimlere hemen birer pavyon ayırıp programlarına aldıkları halde medrese bu yeniliği kabul etmemekte ayak diretmişti. Bu, ilim seviyemizi iki asır

³ Türk-İtalyan Kültür İlişkileri s.3.

geçiktiren bir âmil olmuştur. İşte medreselerin islâhı yerine tamamen kapanmalarını zarurî kılmış olan sebep budur. Öğretim birliği devrimi de bundan doğmuştur.

Asıl mücadele hangi problem uğrunda idi?

Mustafa Fazıl Paşa Sultan Aziz'e yazdığı arızada şöyle diyordu:⁴ "Milletlerin hukukunu tayin eden şey, din ve mezhep değildir. Din, hakayı-ı ezeliye makamına durup kalmazsa, yani umuru dünyeviyeye dahi müdahale ederse, cümleyi itlaf eder, kendisi dahi telef olur."

Buna karşı hürriyet fikrinin liderlerinden Ziya Paşa, Londra'da yayınlanan Hürriyet Gazetesi'nin 41 sayılı nüshasında şöyle yazıyordu:⁵ "Tanzimata kadar tek kanun, Şeriat-ı İslâmiye idi. Yeni ihtiyacatın kazası için bir deryayı bipayan (sonsuz bir deniz) olan şeriattan istifaza (feyiz alma) imkânı elde iken, bu çare cüstü-cu olunmadan (incelenmeden) ondan harîç menabiden (kaynaklardan) vaz'ı kavanin (kanun yazma) fikri fasidine (sapık fikrine) sapmaktan büyük hata olamaz.

Mustafa Reşit Paşa'nın müsellemler olan (kabul edilen) hüsnü niyetiyle beraber bu tanzimatta sahaya saplanmasının (yani yeni kanunlar koymak) günâhından uzun bir zaman kurtulamaz".

Büyük hürriyet şairi Namık Kemal hürriyet mücadelesindeki kahramanca davranışlarına rağmen bir bakıma tanzimattan geri olduğunu gösteren şu yazıyı yazmıştır:⁶ "Bir devlette iki kanun yürümez, şeriat büsbütün lağvedilmedikçe idarenin islâhı mümkün değildir gibi takatgüdaz hezeyanlarla (takat getirilmez saçmalıklar) arzı malûmat, izhar-ı dirayet ettiler. Şunu bilmezler ki, adaletin ahkâm-ı esasiyesi nakil ve akıldadır muttehittir.

Kavaid-i tabiiye, evamir-i ilâhiyyeye ve ahadisi nebeviyyede bulunduğu için istikraat-ı hikemiyyeye -filozofik sonuçlar çıkarma- mecbur olmaksızın onlardan -yani Kuran ve hadislerden- kaide ve kanun çıkarmışlardır. Hatta muteber bir fetva kitabı ele alınsa, değil yalnız usulü teşri, kaide-i tedvin- kanun muhtevası ve kanun yapma usulü- bile aynile birbirine muatabık bulunur."

⁴ Fransızca yazılmış olan bu arıza Sadullah Paşa tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir ve Ebüzziya'nın el yazısı ile Padişah'a yollanmıştır.

⁵ Bu yazı 1869'da yazılmıştır, yani tanzimattan otuz yıl sonra.

⁶ Hürriyet gazetesi, No.35.

Görülüyor ki, Ziya Paşa, Namık Kemal dahil olduğu halde birçok tanzimat ve tanzimat sonrası adamları şunu söylüyorlar: Millete lâzım olan kanunlar şeriatın alınmalıdır. Çünkü şeriatın hükümleri ile modern Avrupa kanun yapma usulleri birdir, sosyal gerçekler ne olursa olsun, şeriat hükümleri yeterlidir. Ne kadar ilgi çekicidir ki, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ilk kanun müzakere edilirken bir milletvekili: "Ne o, kanun mu yapacaksınız, elimizde kanun-u ilâhî var" demişti. Oysa tanzimat fermanında bile şeriat muhterem olmakla beraber, "bazı yeni kanunlar konması" lüzumu tespit edilmiştir (1839). Bundan çok önce de Montesquieu (1689-1755) ve Rousseau (1712-1778), hürriyeti savunurken bu hürriyetin teminatı olacak kanunların yapılmasında halkın ve zamanın icaplarının ön plâna alınmasını ileri sürmüşlerdir. Böyle dogmatik-dinî esasların daima değişmekte olan sosyal zaruretleri karşılayamayacağı tezini savunurlar ki, 18. asırdan beri Avrupa fikir devriminin temeli bu düşüncedir. Tanzimat, bu fikrî devrimin Türkiye'deki gecikmiş de olsa-bir yankısından ibarettir. Hal böyle iken Kuran'daki "kuru, yaş bir şey yoktur ki, bu kutsal kitapta bulunmasın" mealindeki âyeti, vahim bir tefsire tâbi tutarak elbette itikat ve ahlâka ait olan âyetten bütün dünyevî kanunların, iktisat kurallarının, hatta bütün pozitif ilimlerin de Kuran'da bulunduğu yani ayrıca kanun yapmaya, ilim yaratmaya lüzum olmadığını iddia edecek kadar feci bir dalâlete düşmüşlerdir. Ne acıdır ki, bugün de bu fikirde bulunanlar, yani 18. asrın Avrupasından hatta tanzimat zihniyetinden de geri kafa taşıyanlara rastlanır.

İşte Türk devriminin ekseni budur: Dogmatik ve skolâstik bir şeriat devletinden lâik bir devlet anlayışına geçmek.

Dogmatik-teokratik devlet ve dünya görüşünü geçmiş yüzyıllarda da bugün de savunular arasında garazsız gafiller bulunduğu gibi o gafilleri sömüren kasıtlılar da vardır.

Din, hele yüce İslâm dini bir iman ve ahlâk rehberidir. Gerçi din amelî hayat için de bazı kurallar koymuşsa da bunların zamanla değişeceği hükmünü, yani sosyal zarureti kabul etmiştir.

Koca İmam-ı Azam, yazdığı bir tefsir ve içtihat için Mekke'de başka şekilde içtihat edildiğini söyleyenlere: "Hüm ricalün ve nahnü rical" (Onlar adamdır, ama biz de adamız) demiştir.

Müspet ilimleri, fiziği, kimyayı Kuran'da bulmaya çalışmak bu dini hiç anlamamaktır. Çünkü müspet ilimler sürekli bir tarzda değişme ve ye-

nilenmededir. Ebediyyen değişmeyecek olan bir din kitabında hep değişecek olan şeyler bulunabilir mi? Bundan otuz yıl önce atomu fizik ilmi maddenin artık parçalanamayacak son yapı taşı sayardı. Bu yönden atom parçalanmaz denmiştir. Şimdi ise atom artık atom değildir. Çünkü parçalanır olmuştur. Kuran böyle insan aklının gelişmesiyle değişecek bilgiler ihtiva edebilir mi? Eğer etseydi “ilmi Çin’de de olsa gidip arayınız” hadisine yer kalır mıydı?

Şüphe yok ki, dini, bir vicdan ve ahlâk prensibi olarak kabul edip onu dünya işlerinden ayırıp, amelî hayatın her an değişen gerçeklerini müspet ilimlere bağlamakla, Türk devrimi din müessesesine de en büyük saygıyı göstermiştir.

İşte bütün bu sebeplerden lâiklik, Türk devriminin mihveri olmuştur. Türkiye bu sayede akılcı felsefeyi-ki Rönesansın da, reformasyonun da, müspet ilimlerin de tek yaratıcısıdır- benimsemiştir. Kaybettiğimiz asırların süratle telâfisi için başka çare var mıydı? Türk milletinin maddî, fikrî ve ruhî gücünü özgür bir kafa ile geliştirip medenî milletlerin taklitcisi olmaktan kurtulup, yaratıcı ve eşit hak ve görevlerin sahibi, her bakımdan bağımsız bir uzvu olması için başka yol var mıydı?

İşte Atatürk devrimi, bu tek yoldan yürümüştür. Ve yürümeye devam etmektedir. En karışık anlamları en sade formüllerle ifadede görünen millî deha Büyük Millet Meclisi’nin ilk devrelerinin birinde şu sahnede belirmişti:

Bir hoca efendi sorar: Halifelik kaldırılıyor, şeriat gidiyor, türbeler kapanıyor, şimdi ben ne olacağım?

Atatürk (oturduğu yerden): Adam olacaksın hocam.

Atatürk Devrimlerinin Özellikleri ve İlkeleri

Millî, demokratik, akılcı ve lâik, bir kelime ile batılı, bir dünya görüşünü memlekete yerleştirmek, devletin bütün kurumlarını bu görüşle yeniden nizamlamak Türk devriminin temel ilkesidir. Milleti, sadece kurtarmak için değil, aynı zamanda ona ebedî ve özgür yaşama, fikrî ve ruhî kabiliyetlerini son haddine kadar geliştirme imkânlarını sağlamak uğrunda yapılmış olan bu ilerici hareketin önderi, Kemal Atatürk’tür.

Büyük ve disiplinli bir millî dinamizma, üstün bir teşkilâtçılık ve adalet duygusuyla milletimiz, üç kıtaya yalnız askerlikçe değil moral ve kültür

kuvvetiyle de hâkim olmuş, hiçbir kavmin diline, dinine ve kültürüne bir zorlama yapmadan asırlara egemen yaşamıştır.

İç ve dış sebeplerle imparatorluğumuz 16 ve 17. yüzyıllarda durakladıktan sonra 18. yüzyıldan itibaren hızla gerilemeye başlamış ve artık kaderine hâkim olmayan bir "hasta adam", endüstri devletlerinin bir açık pazarı olmuştur. 1914-18 Cihan Savaşı hasta adama son darbeyi indirmişti. İmparatorluğun yıkıntısı içinden Türk unsurunu selâmete çıkararak ona özgür ve şerefli bir hayat sağlamak gerekiyordu.

Mustafa Kemal, bu akıbeti ve bu görevi çok önceden görmüştü.⁷ Devrim düşüncesi O'nda, 1919'un korkunç çaresizliğinin içinde doğmuş değildi. 1907'de daha genç bir subayken, vatanın gelecekteki sınırlarını çizmişti. 1919'da son Osmanlı meclisine millî andlaşma (misak-ı millî) halinde kabul ettirdiği bu sınır, 1922'de kılıcıyla çizdiği vatan sınırının hemen aynıdır.

1922 Zaferinden sonra devrim hamlelerini 1938'e kadar bir bir gerçekleştirmiştir.

Gerçek ki Atatürk, zamanı gelinceye kadar düşüncelerini, kendi deyişimiyle "bir millî sır" olarak vicdanında saklamasını bilmiş⁸ ve çıkan fırsatları değerlendirerek veya fırsatlar yaratarak eserini meydana getirmiştir.

Türk devrimi, tarihimizde örnekleri bulunan islâhat hareketlerinin yarattığı zemin ve özlem üzerinde yapılmış kökten hamleler olmakla beraber dört bakımdan onlardan ayrılır:

1 - Atatürk'ten önceki islâhat hareketleri, daha ziyade askerî zaruretin ve dış faktörlerin etkisi altında batılılaşmaya zorlanan bir toplumun kökten yön değiştirmeye karar veremediği doğu ile batıyı uzlaştırma gayretinin bir verimidir.⁹

Atatürk tarihimizde ilk defa olarak bu uzlaştırmanın gerçekleşmesinin bir hayal olduğuna inanmış ve milletimizi, bütün kurumlarıyla batı uygarlık ailesinin bir uzvu haline getirme ilkesine dayanmıştır.

Uzlaştırıcılar, kısmen normal muhafazakârlıktan fakat daha ziyade batılılaşmanın bizi "kendimiz" olmaktan çıkaracağı korkusundan hareket ediyorlardı. Oysa "kendimiz" olarak kalmamız, yani millî cevherimizi değil,

⁷ Ali Fuat Paşa hatıraları.

⁸ Kemal Atatürk; Nutuk

⁹ Irmak: Cumhuriyet 17-11-1967.

bütün insanlığın ortak malı olan akılcı ve hürriyetçi hayat görüşüne yönelmemiz gerekiyordu.¹⁰ Bizde iyi bilinemeyen nokta şu idi: Batı uygarlığına temel olan hayat felsefesi, batıda doğmuş ve sadece batının olmuş değildi. Akılcı ve hürriyetçi düşünce; Sümer, Mısır, Girit, Yunan ve Roma'dan atlayarak Rönesans ve reformasyon gibi iki hümanist merhaleden geçip Batı Avrupa'ya yerleşmişti.¹¹ Uygarlığın unsurları arasında, bizim de pay kattığımız, İslâm uygarlığı da vardı. Böylece batılılaşma, bir yabancılaşma değil, tersine bir "kendimize dönme" idi.

Bu kadar sade ve anlaşılması kolay olan batılılaşma hamlelerinin karşısında gafletle veya elindeki iktidarı kaçırmamak hırsıyla "ilmiye sınıfı" ve onu kışkırtıp sömürenler cephe almıştı.

Skolâstik görüşte ayak diremek, dinin sömürülmesinden başka bir şey değildi ve böyle bir din anlayışı aslında gerçek İslâmlıkla gelişen bir görüştü.¹² Ne çare ki, din adına uydurulan hürafeler arasında "bir kavme benzeyen o kavimden olur" cümlesini katmışlar ve batı medeniyetini yaklaşılmaması caiz olmayan bir umacı olarak göstermişlerdir. İşin vehametini artıran bir faktör de dış düşmanlarımızın, yerli taassup erbabının gafletlerini teşvik ederek, sömürerek yurdumuzu geri bırakmak için ellerinden geleni yapmış olmalarıdır. Öyle ki, medreselerin islâhına bile yabancı devletler zorluk çıkarmışlardır.

Böylece Türklüğün yaşamasını mümkün kılacak bir ortam yaratmak için iki şeye ihtiyaç vardı:

A: Lâiklik prensibine dayanarak din işlerini devlet işlerinden kesin şekilde ayırmak,

B: Dışa karşı kayıtsız, şartsız bağımsız olmak.

Türk devriminin iki ana motifi işte bunlardır.

Bunların aynı zamanda başarılması da şarttı. Millî Mücadele bu motifler hizmetinde yürütüldü. Millî zafer bu motifler uğruna değerlendirildi. Dünyada ve bizim tarihimizde zaferler çoktur. Fakat hiçbirisi Dumlupınar Zaferi kadar bir milletin alın yazısını değiştirmemiş ve birisi bu kadar kesin sonuç verecek şekilde değerlendirilmemiştir.

¹⁰ Irmak: Milliyet 10.3.1971.

¹¹ W. Durant: Die Grossen Denker, 234.

¹² Mahmut Esat: İslâm Tarihi.

2 - Atatürk'ü, Osmanlı islâhatçılarından ayıran ikinci özellik, O'nun gerçekçiliğidir. Mustafa Kemal hayata atıldığı sıralarda memleket kaderi üzerinde düşünenler üç çeşit tez güdüyorlardı.

Teokrat İslâmcılar; sadece şeriata dayanan, hükümdarı Allah gölgesi tanıyan bir devlet fikrini savunan bir grup bütün Müslümanları İstanbul mihverî etrafından toplayarak geniş haritalı bir din devleti kurmayı hayal ediyorlardı. İstanbul'da ve illerde bu fikri güden birçok dergiler çıkıyordu.¹³ Gerçekte ise din esasına dayanan fakat kültür ve duygu birliğinden mahrum kitlelerin bir devlet halinde birleşmeleri görülmüş şey değildi. Bir araya getirilmek istenen İslâm kitleleri birbirlerini sevmek şöyle dursun, tanımıyorlardı bile. Ve Türkiye'den başka bütün İslâm toplulukları emperyalist devletlerin esareti altında idi. Bütün o devletleri yenmeden böyle bir neticeye varmak mümkün değildi. Hatta bu başarılsa bile bir araya getirilen toplulukları bağdaştırmak imkânsızdı. Nitekim İslâmlığın fedakâr alemdarı Türklerin ordularına emperyalistler, Müslümanlardan topladıkları ordularla saldıyorlardı.

Pantürkizm akımı; dünyanın çeşitli yerlerinde bilhassa Rusya'da Türkçe konuşan ve ırkça müşterek olduğumuz elli altmış milyon insan yaşıyordu. Ziya Gökalp hem Türkiye'de milliyet akımını uyandırmak, hem de "Büyük Türkiye" ideali aşlamak suretiyle bir Turan ülkesi kurulmasını düşünüyordu.¹⁴ Türkler arasında kültür ilişkileri kurmak lüzumlu idiye de Anadolu Türklüğü 900 yıldan beri öteki Türk ülkelerinden ayrılmış, kendisine özgü bir kültür ve bir birlik yaratmıştı. Türkçe konuşan öteki kitlelerden kültür bakımından olduğu kadar coğrafya bakımından da uzak düşmüştük. Türk milletinin takatı üstünde ve dünya çapında savaflara sürüklenmeden pantürkizmi gerçekleştirmek mümkün olmayacak ve milletinimizin son damla kanı da bu uğurda heba olacaktı.¹⁵

Damat Prens Sabahattin propagandasını yaptığı, adem-i merkezîyet yani bir nevi federatif devlet fikri. Bu da bir ütopya idi. Çünkü federe olmak istediğimiz kitleler bize pamuk ipliği ile bağlı idi. Fransız İhtilâli'nden beri millî istiklâl devri açılmıştı. Nihayet Türk kitlesi bu federasyonda bir mihver olabilecek durumda ve takatta değildi. Adem-i merkezîyet sadece imparatorluğun batışını hızlandıracak ve Türk unsuruna yük olacaktı.

¹³ Sebülürreşat dergisi.

¹⁴ Ziya Gökalp: Türkçülüğün Esasları

¹⁵ Kemal Atatürk: Nutuk; Kinross: Atatürk

3 - İslâhat hareketleri, daha ziyade mahdut müesseselerde düzeltmeler yapmak veya hakameti ve bazı şahısları değiştirmek amacına yöneldiği halde devrimimiz, bütün müesseselerimizde ve dünya görüşümüzde toptan değişme meydana getirmiştir. Onun için, aslında millî bir hareket olduğu halde kurtulmak isteyen bütün halklar için örnek olmuş bir dünya hareketi, tam anlamıyla beşerî bir davranış olmuştur. Hint, Pakistan, Tunus, Cezayir mücahitlerinin göğüslerinde Atatürk'ün resmini taşımaları bunun belgesidir.

4 - İslâhat, hükümdarların veya bir küçük aydın grubun eseri olduğu halde devrimimiz büyük kitlelerin dâhi bir lider etrafında toplanmasıyla başarılmıştır. Millet, yalnız dış düşmanlara karşı değil, kendi müesseselerinden köhnemiş olanlarına karşı isyan ettirilerek sonuçlandırılmıştır.

Atatürk panislâmizm, federal fikirlerinin hiçbirisine iltifat etmedi. Hiç birisini gerçekleşir karakterde bulmadı. Gerçekçi Mustafa Kemal, gidilebilecek tek yolu bulmuştu: Kayıtsız, şartsız bağımsız millî bir Türk Devleti kurmak.¹⁶

O, bu fikri, teorik olarak ortaya atmakla yetinmedi. Millî bir Türk Devleti'nin sınırlarını gösteren haritayı da 1907'de çizdi.

O'nun bu fikrine göre Osmanlı İmparatorluğu içinde nasıl olsa bir ameliyat yapılacaktı. Bu ameliyatı düşmanlarımıza bırakmamalı idik¹⁷, kendimiz yapmalı idik. O zaman "hasta adam" a duyulan husumetler bizden uzaklaşacak, tarihî hizmetlerimize ve iyiliklerimize rağmen bir işgal kuvveti gibi tanıdığımız ülkelere kendi elimizle bağımsızlıklarını verecek ve gairesiz kalacağımız anavatanımızı istediğimiz seviyeye ulaştırabilecektik. Artık Türk kanınının, haritamız içinde kalsın diye, uzak ülkelerden dökülmesine Türk enerjisinin israfına bir son verilmeli idi.

Millî Mücadele bazıları için 1922 Zaferiyle hedefine ulaşmış ve son bulmuştur. Atatürk için ise Dumlupınar Zaferi bir son değil, bir başlangıç idi.¹⁸ Çünkü O'nca Türkiyenin bağımsızlığını kurtarmak ve dışa tanıtılmak yetmezdi. O bağımsızlığın devamını sağlayacak şartları da yaratmak lâzımdı. İşte Millî Mücadele'ye gönül ve fikir birliğiyle atılmış olanlar ara-

¹⁶ Kemal Atatürk: Nutuk, s.6

¹⁷ Ali Fuat Cebesoy: Millî Mücadele Hatıraları

¹⁸ Gazi Mustafa Kemal: Zaferi müteakip önce İzmir'de, sonra İzmit'te gazetecilere verdiği demeç.

sında ilk ayrılma böyle başlıyordu. Millî zafer bir son muydu, bir başlanğıç mıydı? Bir gaye miydi, bir vasıta mıydı? Birçokları zaferden sonra Türkiye'nin artık kendi hayatına dönmesini istiyorlardı.

Atatürk muzaffer ordularının başında İzmir'e girdiği gün açıkça: "Asıl işin şimdi başlayacağını" söylemişti.¹⁹

Zafer sonrası Türkiyesinde üç fikir çarpışıyordu. Bunlardan birisine mutedil muhafazakâr antiotoriter "tekâmülcülük" diyebiliriz. Birinci Meclis'te hayli taraftarı vardı. Ve kısmen ikinci grubun ve "Terakkiperver Fırka"nın kurulmasına fikir temeli olmuştu. Bunlara göre islâhat lüzumlu idi. Fakat bu islâhat bir diktatörler gerçekleştirebilecek revolüsyoner karakterde değil, evolüsyoner olmalı idi. Milletın uzun tarihi içinde yarattığı müesseseler aslında faydalı idi. Fakat zamanla gerilemişti. Bunları bir tekâmüle götürmek, fakat ana müesseseleri muhafaza etmek lâzımdı.

İkinci fikir daha koyu hatta gerici bir muhafazakârlığı temsil eder. Onlarca millî müesseseler sıhhatlidir. Sadece dinî emirler gereği gibi uygulanmalıdır.²⁰ Hatta Kuran hükümleri dışında bir hukuka ve kanun vazına ihtiyaç yoktur.²¹

Atatürk o zaman için mahdud olan taraftarlar ile bu fikirlerin ikisinin de karşısında yer almış ve revolüsyoner islâhatın lüzumunu kabul etmişti. O'na göre zafer kazanılmışsa da memleketi saran tehlikeler ayakta idi. Millî bir tekâmül için birçok müesseseleri kökünden yıkıp batıya özenmek değil, tamamen batılılaşmak zarurî idi. Bu uğurda tarihî ana müesseseleri dahi feda etmek ve en başta din ve devlet işlerini tamamen ayırarak dini vicdanlara bırakmak, millî iradeyi tamamıyla müspet ilmin emrine vermek lüzumlu idi.

Millî Mücadele sonrası devirlerde hatta mücadele içinde birçok insanlarla Atatürk'ün fikren ayrılması ve bazen de işin şahsî husumetlere kadar varması işte bu düşünce ayrılıklarından ileri geliyordu.

Türk devrimi bir zaruretin neticesi idi. Milletın ebedî ve özgür yaşaması yeni bir dünya görüşünün getirilmesine, yani zihniyetlerde bir devrime ihtiyaç gösteriyordu.

¹⁹ Gazetecilere demeci.

²⁰ Bursa mebusu Nurettin Paşa ve bir kısım mebuslar.

²¹ Dikkata lâyıktır ki, kanun temeli olarak din mevzuatının yeterli olduğuna başlıca kaynaklara lüzum olmadığını savunanlar arasında hürriyet mücahitleri Namık Kemal ve Ziya Gökalp de vardır.

Geniş ve felsefi açıdan baktığımız zaman Türk devrimi, cihanda doğmuş ve gelişmiş büyük fikir hareketlerinin (hümanizm, rönesans, reformasyon, hürriyetçilik, bağımsızlık, sosyal dayanışma, insan hakları) Türkiye'deki tabii bir yankısı, dünya seviyesine yükselmek için kaybedilen zamanların hamle şeklinde telâfisi zorunluğu ve nihayet memleket içinde ıslâhat hareketlerinde beliren bir özlemin son hedefine ulaştırılması şeklinde kavranabilir.

Türk devrimi, orijinal, bir sentezdir, bir kopya değildir.

Atatürk İdeolojisinin Öteki İdeolojilerle Karşılaştırılması

19. yüzyılda özellikle Marx ve Engels'in fikrî liderliğinde, doğmuş ve etkileri zamanımıza kadar gelmiş olan materyalist sosyalist (komünist) dünya görüşü, insan tarihini tek bir motife bağlar. Bu motif sınıfların her devrede var olmuş bulunduğu ve boğuşma halinde oldukları motifidir. 19. asrın Marxist sosyalistlerine göre feodalizm karşısında yeni şekillenen burjuvazi, feodalizme karşı hangi mahvedici silâhları kullanmışsa aynı silâhları bugün proletarya burjuvaziye karşı kullanmaktadır. Marx ve Engels'e göre insan toplumlarının bugünkü kader problemi burjuvazi ile proletarya arasındaki savaştır. Onlara göre, proleter bilincinin kökleşmesi ve proletarya ordusunun sayıca üstünlüğü dolayısıyla bu savaşı proletarya kazanacaktır. Ve işin sonunda bütün toplumlar eşit ve proleter bir karakter alarak sınıf savaşı sona erebilecektir. Burjuvazinin doğup kuvvetlenmesi bu materyalist ve sosyalistlere göre modern endüstrinin daha doğrusu modern pozitif ilimlerin eseridir. Önce küçük çapta başlayan lokal endüstriler, yeni pazarların bulunması sayesinde üretimi sonsuz derecede artırmak ihtiyacını duymuşlar, böylece üretim üniteleri genişledikçe genişlemiş ve milletlerin sınırını aşarak milletlerarası bir karakter kazanmıştır. Artık mevzi ve millî pazarlar yerine bir cihan pazarı meydana gelmiştir.

Bu gelişme neticesinde burjuvazi, tarihin en büyük ihtilâlini, gerçekleştirmiş oldu. Bu gelişme bütün feodal müesseseleri ve nizamları ortadan kaldırdığı gibi, insan ruhunda da derin bir ihtilâl meydana getirdi. Karl Marx'a göre, artık insanlar arasında çıkar düşüncesinden gayri bir bağlantı kalmadı. Eskiden dinî ve siyasî hayallerle örtülmüş olan sömürge nizamı yerine açık, hayasız ve direkt bir sömürge nizamı yaratılmış oldu. Böylece burjuvazi hukukçuyu, papazı, şairi, hekimi, bilgini kendisinin ücretli işçisi haline getirmiş oluyordu.

Burjuvazi, elindeki üretim araçlarını ve dolayısıyla bütün toplum nizamlarını sürekli olarak değiştirme halinde muhafaza etmeye mecburdur.

Sosyalistlere göre üretimde sürekli olarak değişmeler toplum nizamında aralıksız olarak süren sarsıntular ve dolayısıyla sonu gelmez bir güvensizlik, burjuvazi hakimiyetinin daha evvelki devrelerden ayıran karakteristik özelliğidir. Burjuvazi cihan pazarlarını sömürmek suretiyle bütün memleketlerin üretim ve yoğaltım pazarlarını kozmopolit hale getirmiştir. Burjuvazi üretim araçlarının ve ulaşımın olağanüstü gelişmesiyle vahşi kavimleri de medeniyet çemberi içine almıştır. Ürettiği malların ucuzluğuyla dünyanın bütün köşe ve bucaklarına nüfuz etmiştir. Ve bütün bu toplumlarda burjuvazi nizamını derinleştirmeye çalışmaktadır. Burjuvazi şehirleri yaratarak onların köyler üzerinde egemenliğini sağlamıştır. Burjuvazi büyük bir proleter ordusu yaratmak suretiyle sonunda endüstriyi mahvedecek olan silâhı meydana getirmiştir. Kapitalin artması oranında modern işçi sınıfı olarak gösterilen proleterler ancak iş bulabildiği sürece ölümden kurtulur. Ve iş bulması sermayenin çoğalmasına yardım etmesi şartını bağlıdır. İşçiler kendilerini parça parça satmak zorundadırlar. Ve onlar pazarda satılan mallardan birisidir. Ve kaderleri pazara arzedilen mallar arasındaki rekabete bağlıdır. Proleterler makineleşmenin neticesi olarak bütün bağımsız çalışmanın karakterini yitirmişlerdir. Bu sebeple çalışma şevkleri kaybolmuştur. Ve âdeta kendileri başında çalıştukları makinenin bir parçası olmuşlardır. İşçi ancak fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar kazanmaktadır. İşçinin çalışma şevki kayboldukça ücreti de düşmektedir. Bu da şevkin yeniden kaybolmasına sebep olan bir fasit daire meydana getirmektedir. İşçi yalnız fabrikatör tarafından değil, ev sahibi, esnaf, tefeci gibi diğer burjuvazi mensupları tarafından da sömürülmektedir. İşte komünizm, bu sömürüye karşı işçilerin fikir liderliğini yapmak üzere ortaya çıkmıştır. Ve mahalli sosyalist işçi partilerinin dünya çapında birliğini temsil edecektir. Bu çalışmaların hedefi proleterleri bir sınıf halinde teşkilâtlandırmak, burjuvazi hakimiyetine son vermek ve siyasî egemenliği ele geçirmektir.

Komünistlere göre kapitalist şahsî bir tip değil, üretimde sosyal bir organdır. Kapital müşterek bir üründür. Ve birçok ortakların beraber çalışmasıyla meydana gelir. Komünizmin en büyük zâfi özgürlükleri koruyamamasıdır.

Tezlerini böylece en kısa bir şekilde özetlediğimiz 19. asır materyalist ve sosyalistlerinin eleştirilmesi için ciltlerle yazı yazılmıştır. Biz burada yönlerini ve tezahür eden eğitim ve ihtiyaçlarını son derece yalın bir basitliğe zorladığını da bir yana bırakarak yalnız bir iki noktaya işaret etmekle yetineceğiz. Karl Marx diyor ki: "Komünizm bizim için meydana getirile-

cek bir durum olmaktan ziyade hakikatlerin kendisine doğru yönelmesi gereken bir ülküdür. Bu ülkünün tek amacı bugünkü toplumu değiştirmektir.”

Açıkça görülmektedir ki, bu cümlede bir ilmi gerçek değil, âdeta bir din hükmü ortaya konmaktadır. Çünkü bir bilgin için gerçekler oldukları gibi ve bir önyargıya bağlanmaksızın incelenir ve bundan bir hüküm veya bir ülkü çıkarılır. Halbuki, Marx’a göre idealler gerçekler emrinde değil, gerçekler idealin emrindedir. 19. asır sosyalistleri burjuvazinin ortadan kaldırılması ve poletaryanın egemenliği alması suretiyle sınıfsız toplum ülküsüne varılacağı iddiasındadır. Yüzyıldır görünen gerçek hele I. Cihan Harbi’nden sonra yerleşebildiği ülkelerde komünizmin karakteri şöyle belirtilmiştir: Burjuvazi gerçekten ortadan kaldırılmış, yani bir sosyal sınıf bertaraf edilmiş ve bütün millet fertleri proleter haline getirilmiştir, fakat yeni bir sınıf doğmuştur. Komünizm bir ihtilâl rejimi olduğuna göre bir kadroya dayanması zorunludur. Bu kadro belki 19. asır sosyalistlerinin ön görmedikleri bir yolda gelişmiş ve yeni bir sınıf meydana getirmiştir. Cilas’ın tabiriyle buna “parti sekreterleri sınıfı” denmektedir. Şu fark ile ki bu sınıf sınırsız yetkilere sahip olduğu gibi, toplumu her alanda kontrol altında tutmaktadır. Bunun da ilk sonucu fikir özgürlüğünün ortadan kalkmasıdır. Öte yandan bir kısım komünist ülkelerde küçük mülkiyete dönüş eğilimi iktisadî zorunluklarla ortaya çıkmıştır. Uygulamadaki bu gelişki de şudur: Fabrikalar bir yandan orada çalışan işçilerin seçtikleri delegeler tarafından, bir yandan da mahalli parti teşkilâtları tarafından kontrol edilmektedir. Bu iki makam çok defa çatışma halindedir. Bugün Yugoslavya komünizminde gördüğümüz bunalım bu çatışmanın bir sonucudur.

19. yüzyıl sosyalist ve komünistlerinin hareket noktası bir proletarya sınıfının doğup genişlemekte olması temeline dayanır. Öyle bir proletarya ki, “zincirinden başka kaybedecek bir şeyi yoktur.” Hakları yoktur ve sadece sömürülen bir varlıktır. Bu fikir ileri sürüldüğü zaman, yani 19. asırda anlaşılıyor ki, batı âleminin yani kapitalizmin de istihaleye uğrayabileceği ve liberal kapitalizmin sosyal kapitalizm haline dönüşebileceği düşünülememiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru bulunduğumuz şu devrede denebilir ki, proletarya anlamının tasfiyesine doğru gidilmektedir. Çünkü 19. asır sosyalistlerinin tarif ettikleri proleter insan ya hiç kalmamıştır veya yahut çok azalmıştır. Çünkü yalnız sendikaların doğuşu ve yeni haklarla donatılması değil, aynı zamanda hür demokratik rejimlerin gelişmesi ve sayı hakimiyeti dolayısıyla çalışan zümrelerin parlâmentolarda eskiden ta-

şavvur edilemeyecek ölçüde yer almış olmaları çıkarılan sosyal kanunlar, iş akitleri, toplu sözleşmeler, grevler, fabrikalar idaresine işçinin katılması, işçinin endüstri aksiyonlarına sahip olma şansının gerçekleşmiş olması ve nihayet her işçinin bir kapital biriktirmesine kanunî imkânlar hazırlanmış olması gibi gelişmeler elbette 19. asırda görülemezdi. Çalışan sınıf lehine evvelce hayal bile edilememiş olan bu gelişmeler olurken, çalıştıran zümreler üzerinde müterakki vergi sisteminin konması büyük sömürülere yol açan tröst ve kartellerin yasaklanması daha 19. asırda ön görülmemiş olan gelişmelerdir. Onun için, 19. asrın bu büyük filozofları zamanımızda yaşamış olsalardı şüphe edilemez ki, insanın insan tarafından sömürülmesine karşı olmakla beraber bambaşka fikirler ileri sürecekler ve modern ilmin ve teknolojinin ve değişen beşerî vicdanın gereklerine göre yeni bir felsefî sistem ortaya koyacaklardır.

20. yüzyılın evlâdı ve bu dönemin dünya çapında ışığı olan Mustafa Kemal, sınıfsız toplum ülküsüne başka bir yoldan şüphesiz daha gerçekçi ve insanî bir yoldan yaklaşmıştır. İnsanın insanı sömürmesini ortadan kaldırmak için temel şartları yaratmıştır. Onun sosyal felsefesinin esası insanlara eşit gelişme şansları vermek suretiyle toplumdan gelebilecek haksızlıkları ortadan kaldırmaktır. Devletçilik ve halkçılık onun bu alandaki felsefesinin terimleridir. Sosyal devletçilik şans eşitliğini sağlamak ve meslek zümreleri arasında çatışmayı önleyerek dengeyi sağlamaktır. İnsanların ve zümrelerin birbirlerini sömürmesine karşı ilk aldığı tedbirlerden birisi, köylü ve çiftçiden alınan ondalık vergisinin (âşar) bir hamlede kaldırılmasıdır. Mustafa Kemal her gördüğü yerde sömürüyü ortadan kaldıracak tedbirleri almaktan bir an geri durmamıştır. Sınıfsız, imtiyazsız bir toplumun dövizini onun hem programı, hem ülküsü idi. 1936'da ortaya koyduğu iş kanunu işçilerin haklarını o zaman dünyada pek az emsali olan bir ölçüde güven altına almıştır. Bütün millet çocuklarının yetişmesi için Atatürk Türkiyesinde yalnız ilkokullar değil, orta ve yüksekokullar ve üniversiteler de parasızdır. Başlıca endüstri devletin elindedir. Karma ekonomi ilkesi yurdun süratle kalkınması için hem devletin imkânlarını, hem de şahsî teşebbüs gücünü meşru yollarla millet hizmetine sunmak amacını gütmüştür. Şu var ki, millî kalkınma, Atatürkçülük'te ancak özgürlüğün mahfuz kalması şartına bağlıdır. Özgürlüklere mal olabilecek bir kalkınma usulü Atatürkçülüğün dışındadır. Böylece, insanî bakımdan Atatürk 19. asır materyalist sosyalistlerinin kat kat üstündedir. Şunu itiraf etmeliyiz ki, yurdumuzda en insanî bir ilkeyi temsil eden devletçilik, -ki aslında bütün sosyal problemlerin en hayırlı çözüm yoludur- devlet işletmeciliği ile ka-

nıstırılmış ve işletmecilikteki acemiliklerimiz ve zaman zaman yolsuzluklar devletçilik ilkesine yüklenmiştir. Bu bir mefhum kargaşalıdır. Atatürk devletçiliği bir parti sekreterleri hegemonyasına dayanmaz, tersine, parti hizmetlerinde ve devletin hizmetlerinde nöbet değiştirme normaldir ve devlet görevlilerinin yetkileri sınırsız değildir ve bunlar denetime tâbidir. Böylece sınıfsız toplum ülküsüne gidilirken, bir yeni sınıf yaratma yolu açılmamıştır. Bu yol ebediyen kapalıdır. Yeter ki, Atatürkçülüğü gereği gibi anlayalım ve iyi uygulayabilelim.

Klâsik, yani 19. yüzyılda ve I. Cihan Harbi sonuna kadar geçerli olan siyâsî terminolojide sağ partiler denen gruplar tutucu karakterde olduklarından hızlı gelişmelere ve özellikle devrimlere karşı gelenekçi bir milliyet anlayışına sahiptirler. Onun için bu grupta bulunanlarla Atatürkçülüğün bir ilişkisi düşünülemez. Çünkü Atatürkçülük reformculuktur ve onun en ileri şekli olan devrimciliktir.

Millet ve Milliyet Kavramları ve Bunların Zaman İçindeki Gelişmeleri, Atatürk'ün Milliyet Anlayışı

Millet: Kültür ve niteliğinde birleşen, aynı kaderi, aynı yükümlülüğü paylaşan ve devletini kurmuş olan bir toplumdur. Bir halk kütlesi devletini kurduğu zaman millet olur.

Milliyet bir millete mensup olduğunu duymaktır.

Millet ve milliyet anlayışları zamanla değişmeler geçirmiştir. Avrupa'da milliyetler çağı, Napolyon zamanında belirmeye başlar. O zamanlar Fransızlar kendilerine "büyük millet" derlerdi. Öteki bazı topluluklar da bu tarife âdeta tabii ve mukaddermiş gibi bakarlardı. İngilizler adadaki yalnızlıkları içinde kendilerine "büyük ve kadim Britanya" derlerdi. Bu, tabii milletden ziyade bir vatan tarifidir. Fransız İhtilâli'nden beri millet genel irade ile belirmiş tarih olaylarıyla şekillenmiş aynı devlete bağlı bir topluluktur. Alman anlayışına göre millet bir vatan içinde doğmuş olanların toplamıdır. Renan'a göre millet kendisini bir topluluğa mensup kabul edenlerin toplamıdır. Bir anlayışa göre, böyle bir toplum içinde ırkî veya bölgesel özellikler ve ayrılıklar bulunabilir. Böyleleri federal bir millet meydana getirebilirler. Başka bir anlayışa göre, millet vahdetli bir bütün olup, merkezi bir hükümete bağlıdır. Yani federal karakterde değildir. İsviçre'de ana dilleri Almanca, Fransızca, İtalyanca, Retoromence olan halklar bir millet halinde birleşebilmişlerdir. Bu "yemindaşlık topluluğu"dur. Ataları 700 yıl önce Avusturya hanedanının zulmüne karşı

ortak bir direnme için yeminle birbirine bağlanmıştı. Bu yemine katılan kantonların birleşmesiyle bir millet doğmuştur.

Millet düzeyine erişmiş toplumların devlet kurma çabaları meşru sayılır. Ve buna milliyet hareketi adı verilir. 18. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda yoğunlaşan milliyet hareketinin öncülerini burjuvazinin liberal ve demokratik eğilimleri yaratmıştır. 2. Cihan Harbi'nden sonra Asya ve Afrika'da milliyet hareketi hızlanmış ve çağımızın karakteristik bir belirtisi haline gelmiştir. Bu yeni milletler koloniciliğe karşı direnişe geçmişler ve sosyalist rejimler kurmuşlardır.

Milliyet duygusu bir toplumda bireylerin kendilerini bütüne bağlı ve onun bir unsuru duymaları ve o toplum için varlıklarını ortaya koymaya hazır olmalarıdır. Bir toplumun millet olabilmesi için klâsik tarifte ırk, dil, kültür, âdet, ahlâk ve kaderde ortak olması aranırsa da tarihî olaylarla ırkların yayılma ve karışmaları sonunda saf ırklı toplum kalmamıştır. Dil, kültür ve kader birliği ve kendisini bir topluma bağlı duymaktan ibaret olan duygusal unsur şimdi ön plânda gelmektedir. Din de kültürü yaratan unsurlardan birisi olmakla beraber, din birliği olmayan milletlerin varlığı bu unsuru temel şartlardan saymaya engel ise de, elbette bir milletin Allah ve vicdan anlayışında birleşik olması kültür birliğine yardım eder.

Milliyeti yaratan unsurları birbirine perçinleyen faktör, ortak bir tarih ve ortak kazanılmış zaferlerdir. Hatta bazen kazanılmış bir büyük zafer tek başına milleti yaratan unsur olur.

Görülüyor ki, millet anlamında vatan toprağı gibi objektif unsurlar kadar bir topluma bağlı olma ve onun bağımsızlığı ve özgürlüğü için ölüme kadar her fedakârlığa hazır olma duygusu gibi sübjektif unsur ağır basmaktadır.

Atatürk milliyetçiliğinin karakteri

Memleketimizde II. Meşrutiyetten önce (1908) millet ve milliyet anlamları yerine bir ümmet ve ümmetçilik ülküsü hâkimdi. Ümmet, aynı dine bağlı insanların topluluğudur. Bu ümmetçiliğe bir de Osmanlı hanedanına ve imparatorluğuna bağlılık ekleniyordu. Osmanlılık firması altında asırlarla Türk, Arap, İslâm, Kafkas ve Yunan topluluklarının reaya adı altında kendi toplumumuza bağlanmış halde idik. Avrupa'da milliyetçilik hareketleri başlayınca bu topluluklar ayrı milletler olmak ülküsüne

bağlanarak imparatorluğa baş kaldırdılar. Oysa bu dönemde memleket kaderine hâkim olan İttihat ve Terakki Partisi bütün bu unsurları kaynaştırıp birleştirmek emelinde idi. Meşrutiyetin ilk günlerinde bir süre bu birleşme vehmi gerçekleşir gibi göründü. Osmanlı devleti ırkî ve dinî azınlıklara çok müsamahalı idi. Hatta onlara Türk unsurunun nail olmadığı imtiyazlar ve avantajlar sağlanmıştı. Zaman zaman devletin kilit mevkileri onlara verilmiş, ticaret ve sanayi onlara bırakılmış, kültürce yükselmeleri için ayrıcalıklar tanınmıştı. Fakat Avrupa'da başlamış olan milliyet akımlarının onlara ulaşmaması mümkün değildi. Üstelik bu azınlıkların bağımsızlık hareketleri dışardan teşvik ve destek görüyordu. Bu destekçiler arasında Lord Byron gibi hellenizme âşık platonikler bulunduğu gibi, Avrupa'yı asırlarla korkutmuş olan Türkleri yıkmak için düşmanca çalışan kışkırtıcılar da vardı. Böylece henüz Türküm demeyen, Osmanlıyım ve Müslüman ümmetindenim diyen Türklerle azınlıklar arasında gerginlik ve kin uyanmış oluyordu. Bu durumda Türklerin de uyanması, uğradığı ihanetler karşısında kendi benliğine dönmesi tabii idi. Bizde ilk bilinçli milliyet hareketi böyle başlamıştır. Daha önceleri vatan duygusu özellikle Namık Kemal ve Hâmit'in öncülüğü ile başlamıştı. Ama henüz milliyet bilinci teşekkül etmemişti. Vatan anlayışı da Türkiye değil, Müslüman ülkeleri ve imparatorluktu. "Git vatan kâbede siyaha bürün" diyen Namık Kemal'in vatani kâbeyi de kapsıyordu.

II. Meşrutiyet'ten sonra Türkler bir nevi nefis savunmasına zorlandılar. Azınlıklar her yerde ihanete ve ayaklanmaya başlamıştı. Osmanlı devleti bir hasta adamdı. Büyük devletler hastanın ölümünü kolaylaştırmak ve mirasına konmak istiyorlardı. Aralarındaki tek anlaşmazlık mirastan aslan payının kime düşeceği idi. Bu sebeple azınlıkları desteklemek büyük devletlerin politikasına uygundu. Sırlar, Romenler, Bulgarlar ve Yunanlılar doğan milliyet çağında birer birer bağımsızlıklarını kazandılar. Türkler böylece cihanda yalnız ve terkedilmiş olduklarını duydular. Türk milliyetçiliği hareketi başlamış oluyordu. Türk Ocağı bu yeni ülkünün ilk organı ve çekirdeğidir. Bu ilk hareketin liderleri Ziya Gökalp, Yusuf Akçora, Agoğlu Ahmet, Ahmet Hikmet, Veled Çelebi, Kilisli Rıfat, Mehmet Emin, Ağlarcızade Hakkı idiler. Bu ilk milliyetçilik hareketi büyük Türkiye, yani, Türk ırkına mensup bütün toplumları bir bayrak altında toplamak ülküsünü benimsemişti. Bu ülküye Turancılık ve kızıl elmacılık denir. Büyük ve kuvvetli bir Türkiye isteniyordu. Dünyada o kadar çok düşmanımız ve içerde o kadar çok problemimiz vardı ki, bu zorunluluklar ancak dünyadaki bütün Türklerin birleşmesiyle çözümlenebilirdi. Bunun

için Türk ırkında lüzumlu olan dil ve kültür birliği mevcut kabul ediliyordu. Ziya Gökalp ve Veled Çelebi tarihî kaynakları tanıtarak bu inancı kuvvetlendirmeye çabalyorlardı. Ne çare ki, millet olmak için aynı ırkî kökten gelmek yetmiyordu. Coğrafi birlik, uzun asırlar beraber yaşamış olmak, kültürce kaynaşmış bulunmak ve nihayet dışardaki Türklerin uyrukları buldukları çok büyük bir devleti yenmek gerekiyordu. Bizim gibi aynı bir kökten geldikleri halde, Germenler, Alman, Avusturya, İsveç, Norveç birleşip bir Germen devleti kurmamışlardır. Bütün panislâmizm gayretlerine rağmen, İslâvlar da devlet halinde birleşmemişlerdir.

Bir başka formül olarak ileri sürülmüş olan Türkiye'nin liderliğinde ve din birliğine dayanan teokratik bir Müslüman devleti ve milleti yaratma çabaları da aynı sebepten başarılammıştır ve başarılammazdı.

Kemal Atatürk bu ırkî ve dinî milliyetçilik akımlarının çarpıştığı dönemde tarih sahnesinde doğmuştur. O, 1907 tarihinden itibaren yeni bir milliyetçilik ülküsüne bağlanmıştır. Bu yeni anlayışa Atatürk milliyetçiliği diyoruz. Bu anlayışta milliyet dil ve kültürde, tasa ve sevinçte ve kederde bir ve beraberlik ifade eder. Bu milliyetçilik bugünkü vatanımızın sınırlarıyla çizili, macera ve fütihat heveslerinden arınmış fakat bağımsız ve özgür yaşamaya kesin azimli dünya milletlerini bir aile sayan her milletin haklarına saygılı, kendi haklarını ve haysiyetini korumakta kararlı bir kelime ile insanî bir Türk milliyetçiliğidir. Atatürk milliyetçiliğinde geçmiş devirlerin husumetleri ve çarpışmaları artık bugünkü politikaya eksen olamaz. Milletler bir kardeşlik havasında el ele vermelidir. Tarihî kinler unutulmalı ve yeni bir tarih anlayışı yaratılmalı ve yayılmalıdır. O'nun bu ideal anlayışının en önemli belgelerinden birisi şu anda gizlidir: 1922 yılı Eylül'ünün 8. günü İzmir'e girmek üzere olan ordularımızın peşinde son mola verdiği Bel kahvesinde otururken uzaklardan kılıç artığı Yunan askerlerinin perişan gruplar halinde Ege kıyılarına doğru canlarını attıklarını seyre dalar. Biraz sonra yanında bulunan İnönü'ye dönerek şunu söyler: "Yunanlıları yenerek hesabımızı tasfiye ettik fakat ben yakında bir Türk-Yunan anlaşması ve dostluğu kuracağım". Nitekim az sonra Venizelos Türkiye'ye davet edilmiş ve Türk-Yunan anlaşmasına ilk adım atılmıştır.

Atatürk milliyetçiliğinin bu insanî yönü yanında bir de Türkiye'nin bağımsızlık ve özgürlüğünü en aziz görev haline getiren yönü vardır. "Ne mutlu Türküm diyene!" dediği zaman bu büyük heyecan kaynağını dile getirmiş oluyordu. Bu milletin bağımsızlığı uğruna göze alınmayacak fedâkarlık yoktur, bu milliyetçilikte.

Yeni Türk milliyetçiliğine objektif ve sübjektif dayanaklar yaratmak üzere yeni bir Türk tarihi ve Türk dili tezi yaratılmıştır. Bu tezler yüzyıllar boyunca talihsizliklerin, yenilgilerin içimize yerleştirdiği kompleksleri tasfiye etmek amacını güder. Mustafa Kemal bu yolda Türk kültür ve dilinin kaynaklarına Türklerin olduğu kadar, dünya ilminin de dikkatini çekmiştir. Türkoloji ilmi yeni bir anlam kazanmıştır.

Atatürk milliyetçiliğinde başka milletlere saygı bulunduğu kadar, kendi milletimizin itibarını saydırmak da vardır. O'nun bu konudaki duyarlılığını bir hitap meselesinden bir büyük devlet elçisine yaptığı muamelede görmek mümkündür. Bu sert muameleye maruz kalmış olan elçi kendi devleti tarafından geri çağırılmış ve şiddetle cezalandırılmıştır.

Bu milletin liderlerine bıraktığı emanetlerden birisi milletimizi saydırmayı bilmektir. Misak-ı Millî sınırları içinde bulunan Hatay'ı Fransızlardan geri almak için gösterilen azim ve ısrar, Lozan'da Musul'u kurtarmak için İngiltere ile herşeyi göze almada gösterilen metanet, milliyet anlayışının karakteristik belirtileridir. O, genel olarak millet ve milliyet konusunda ancak yüksek olarak nitelendirilebilecek bir saygı göstermiştir. Erzurum Kongresi günlerinde General Harbord'un ya başaramazsanız sorusuna verdiği cevap bunun en kesin belgesidir: "Bir millet inandığı bir dava uğrunda topyekûn harekete geçerse, başaramamak endişesi varit olamaz."

İşte Atatürk milliyetçiliğinin ana çizgileri ve özellikleri bunlardır.

Atatürk'ün bu anlamdaki milliyetçiliği yeni Türkiye'nin temel ilkelelerinden birisidir. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışını şu sözlerinden öğrenebiliriz:

"Biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletlere saygı besleriz, onların milliyetçiliklerinin bütün gerçeklerini tanırız, milliyetçiliğimiz bencil ve mağrur bir milliyetçilik değildir."

"Biz Türk milliyetçisiyiz, bilmeliyiz ki, millî benliğini bilmeyen milletler başka milletlere yem olurlar."

"Bir milletin ruhu zaptolunmadıkça o millete hâkim olmak imkânı yoktur."

"Türk çocuğu, atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."

"Türkiye'de Bolşeviklik olmayacaktır, çünkü Türk hükûmetinin ilk amacı halka özgürlük ve mutluluk vermektir."

Millet sevgisi ve imanı O'nu Türk tarih ve dilini incelemeye sevk etmiştir. Bu çalışmalarının O'na ilham ettiği duygu, daha güzeli söylenemeyecek olan şu sözünde belirir:

“Yurtta sulh, cihanda sulh!” Bu vecizenin asıl anlamı, milletler arasında bir kader birliğinin varlığıdır.

Milletimizin bu dünya da bir yaşama hakkı ve bir medeniyet görevi vardır. Tarihimize, dilimize, kültürümüze bu role lâyıktır. İşte bu rolü şerefle yerine getirmek, özgür ve bağımsız yaşamak için milliyetçiyiz.

Atatürk'ün Sosyal Görüşleri

Devletçilik terimine, yepyeni bir kapsam ve anlam veren, Atatürk'tür. Batıda “etotizm” sadece devletin halk ekonomisine doğrudan doğruya müdahalesi olarak tanımlanır, sınırları belirsiz, özü tartışmalı bir terim şeklinde anlaşıldığı halde Atatürk bu anlama sınırları belli yepyeni bir öz vermiştir. Önce şunu söylemeliyiz ki, Atatürk'ün devletçiliği sadece ekonomik değil, aynı zamanda ve belki ondan da fazla sosyal bir muhteva ve motif taşır.

İnsanlar özgür ve eşit haklarla doğduklarına göre fizik, moral, ve zihni gelişmede eşit fırsat ve imkânlarla sahip olmalıdırlar. “Fırsat eşitliği”nin bir dünya sloganı haline gelebildiği 1945 yılından çok önce Atatürk bu gerçeği duymuş, duymakla da kalmayarak gerçekleştirme yolunu da göstermiştir. İşte Atatürk devletçiliğinin birinci motifi, fırsat eşitliği yaratmada devleti görevli kabul etmesidir. O'nun zamanında kabul edilmiş olan kültürel, malî, ekonomik kanunlar bu türlü bir devletçiliğin araçları idi. İlk öğretim, halkevi, harf ve dil devrimleri, âşarın kaldırılmasıyla başlayan malî reformlar bu gruptandır. İkinci sosyal motif “sınıfsız imtiyazsız bir toplum” yaratma ülküsüdür. Bu şüphesiz çıkarları zıt, grupları zıt grupların, çalışan ve çalıştırılanların, emek ve sermaye temsilcilerinin varlığını inkâr anlamına gelmez. Sadece o zümreler arasında çarpışmayı lüzumsuz hale getirme çabasını ifade eder. Bu, geniş ölçüde devlet hakemliğini kabul demektir. Devlet, tabiatıyla bu hakemliğini zayıf kütleleri koruyarak kullanacaktır. Bu amaçla Atatürk döneminin kanunları ve ondan sonra O'nun zihniyetine uygun olarak hazırlanmış bazı mevzuat bu hakemliğin uygulama şekillerini gösterir. Lokavt ve grev dönemine geçiş bu bakımdan başka bir görüşe geçiş olmuştur.

Sosyal Devlet:

Sosyal sınıflar, devlet hakemliği dışında mücadeleye muhtaç bırakılırsa birçok ülkelerde gördüğümüz çöküntülere yol açabilir. Atatürk bu mücadeleleri lüzumsuz kılmak için sosyal devletçiliği kurmuştur.

Atatürk devletçiliğinin sosyal motifi “insanın insanı sömürmesini engellemek”tir. Devlet sanayii, gayrimeşru kazançlara meşru bir rekabetle set çekmek, vatandaşa yeteneğine göre çalışma sahası açmak ve teşebbüs örnekleri yaratmak amaçlarını gütmektedir. Devlet sanayiinin olduğu memleketlerde sömürücü tröst ve karteller doğamaz. Nihayet devletçilik sosyal adalete yol açan aşikâr bir sosyal öz taşıır. Devlet sanayiinde çalışanla çalıştıran arasında seviye uçurumu açılmaz. İşçinin belli bir ölçüde yönetime katılması etken bir denetime imkân verir. Bu, Atatürk’ün çıkardığı iş kanununda, Atatürk zihniyetinin izlerini taşıyan işçi sigortaları iş bulma kurumunda sağlanmıştır.

Birçokları sanırlar ki, Atatürk devletçiliği, fakir bir memleket şartlarının zorladığı bir devlet eliyle sanayileşmedir. Atatürk devletçiliği ekonomik çekirdek ihtiva etmekle beraber daha ziyade sosyaldır. Ne çare ki, birçok faktörler bu sosyal devletçiliği itibardan düşürmüştür. Önce bu devletçiliğin karakteri iyi tanımlanmamıştır. Sonra devletçilikle devlet işletmeciliği birbirine karıştırılmış ve işletmecilikteki acemilikler, başarısızlıklar bazen de kötüye kullanmaların günahı devletçiliğe yükletilmiştir. Aslında bunlar bambaşka şeylerdir. Ehil ellerde işletmeciliğin kusurları pekâla en alt haddine indirilebilir. Nitekim ehil ellere geçen devlet işlemlerinin pekâla başarılı olduğu görülmüştür. Nihayet devletçilik sağ ve sol uçlar tarafından yıpratılmıştır. Sağ uç devletçiliği özel teşebbüse düşman gibi göstermeye çalışmış, sol uç ise devletçiliğe Tanrı-devlet özü vermek ve onu her çeşit özel teşebbüse karşı kullanmak istemiştir. Oysa Atatürk devletçiliği özgürlükçü ve milliyetçidir. Atatürk devletçiliği özel teşebbüse değil, onun kötüye kullanılmasına karşıdır.

Nitekim bugün sanayi teşebbüslerine cesareti, elemanı, bir kısım sermayeyi, ham maddeyi devlet sanayii sağlamıştır. Bu iki yaratıcı kuvvet pekâla birbirini destekleyebilir. Daha sıkı bir işbirliği kurabilir. Şu var ki, uygulamada bir denge ve bir işbirliği kurulamamıştır. Ama bunun sorumluluğunu devletçilikte aramak haksız olur.

Siyasî iktidarların Atatürk ilkelerini gereği gibi anlayıp anlatamamaları, dünya bunalımlarından iyi ders alınmaması, geçirilen tereddütlerin ve

sendelemelerin başlıca sebebidir. Yalnız bu kadarıyla bile Atatürk devletçiliğinin yurda kazandırdıklarını inkâra kimse cesaret edemez. Sadece ecnebi imtiyaz tesislerinin devletleştirilmesi yurda milyarlar kazandırmış ve daha önemlisi, milletin sömürülmesine ve yurdumuzun bir yarı sömürge ve açık pazar olmasına son vermiştir.

Atatürk devletçiliğinin sınırlarının kesin olarak çizilmediğinden yakınan çoktur. Fakat sunî olarak sağa ve sola çekilmezse bu sınırlar çizilmiştir. Bu sınır özgür bir toplumun sosyal adalet ilkesiyle çevrilidir. Öyle ki, bir yandan devlet mabutlaşmayacak ve özgürlüklere saygılı kalacak, bir yandan da toplum dengeli olacak, imtiyazsız sınıfsız olma ülküsüne yaklaşacak. Bu sınırlar her dönemde uygulanabilecek normları belirtir.

Aslında felsefî bir dünya görüşü olarak Atatürkçülük bir orta yolu bulma çabasıdır. Bir ekstremlerden uzak kalma eğilimidir. Yani yeni bir akılcılıktır.

Atatürk'ün bütün eylem ve girişimlerinde duygusal eğilimlerden uzak akılcılık dikkati çeker. Bu felsefe O'nu yarına dönük adam yapmıştır. O'nun bu tutumunun en açık belgesi devletçiliğidir. Biz bu ideolojiye sahip çıkmalı, onu kapitalizme de, Marxizm'e de karşı bir Türk tezi olarak dünyaya mal etmeliyiz. O zaman memleketimizdeki hatta dünyadaki siyasî çekişmelerin büyük bir kısmı önlenebilirdi. Liberal kapitalizm de Marxizm de 19. yüzyılın görüşleridir. Atatürk devletçiliği ise bir 20. yüzyıl anlayışıdır. Tabiatıyla bu günün insanına daha yakındır ve daha insancıdır.

Memleketimizde hür demokratik rejime yeni geçtiğimizden sağ ve solu bugün de her tarafta benimsenmiş bir ilke sayma eğilimindeyiz. Aslında sağ ve sol 19. asırda doğmuş ve I. Cihan Harbi hele II. Cihan Harbi sonunda özünü ve anlamını kaybetmiş ve hiç değilse değiştirmiş kavramdır. I. Cihan Harbi sonuna kadar emeği temsil eden sol ile kapitali benimseyen sağ partiler alabildiğine boğuşmuşlar ve temsil ettikleri zümreleri de boğuşturmuşlardır.

Fakat Cihan Harbi faciası sağ ve solu aktüel olmaktan çıkarmış bu ayrılaşma demode olmuştur. Bir iki tipik örnek verelim: Bugün İngiltere'de hâlâ muhafazakâr ismini taşımakta olan parti sosyal reformculuk yolundadır. Almanya'da muhafazakâr diye anılan Hıristiyan Demokratların sosyal islâhat programlarına Sosyalist Demokrat Parti, yetişememekte ve yeni sosyal programlar komünizme, yani sol uca halk iradesiyle karşı koymaktadır. Demek ki, yelpaze partileri eski adlarını taşımaya devam etseler

bile, hüviyetleri tamamıyla değişmiş ve böylece klâsik “yelpaze anlamı” değişikliğe uğramıştır.

Dünyanın buraya gideceğini herkesten önce Atatürk sezmiştir. O’nun kurduğu Halk Partisi’nin kendi zamanındaki asıl karakteri şöyle belirir:

1 — Bu parti milleti bölecek bir fırka değil, millî bir hâkim fikir yani, milliyetçi, sosyal ve ilerici ilkelere toplayacak bir yoğunlaşma hareketidir.

2 — Bu hareket sınıflara dayanmadığı gibi, sınıf mücadelesini lüzumsuz hale getirme azmindedir. Bu başarı reformlarla ve devlet hakemliğiyle sağlanacaktır. Partinin parolası “sınıfsız, imtiyazsız bir millet” olmaktadır. Sınıf mücadelesinden beklenen sonuçların daha verimlisini devletçilik prensibinin gerçekleştireceğine inanmış ve bunu geniş ölçüde başarmaya muvafak olmuştur.

3 — Bu harekette barışçı, imanlı ve ateşli bir milliyetçilik esastır. “Ne mutlu Türküm diyene!” parolası bir sağ kanat ırkçılığı değil, sıhhatli, insanca ve zorunlu bir milliyetçiliktir.

Bu üç karakteri ile Atatürkçülük ve onun kurduğu parti yelpaze terminolojisi ile ne sağ, ne sol partisidir. Kendine özgü bir dünya görüşüdür. Ve elbette bugünkü dünyada görülen uygulamalara bakılırsa ileri bir anlayışı yansıtır. Dünyanın bu yola giriş eğilimi açıktır: Sovyetler sosyalist kalmakla beraber özgürlüğe bir percere açmak zorunluluğu duymaktadırlar (Gorbaçov ilkeleri). Özgür Avrupa’da klasik sağ ve sol partilerin yerleri o kadar sarsılmış ve karışmıştır ki, bugün kimse 19. asır terminolojisi ile bu partilerin yelpazedeki yerlerini söyleyemez olmuştur. Marks’ın sol uca bayrak olan “bütün dünyanın proleterleri birleşiniz, zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok” dövizindeki proleter zümre hür Avrupa’da ilk anlamından ayrılmakta ve yerine, bütün sanayi tesislerine ortak hür insanlar kaim olmaktadır. Kapitalist Amerika, Roosevelt ile başlayan “yeni nizam” hareketi ile sosyal bir karakter almaktadır. Ata’nın yaptıkları :

a) Millî bütçenin 150 milyon lirayı aşmadığı ve bütçenin üçte birini “âşar” gelirin sağladığı bir devirde Atatürk, bir çırpıda, bu vergiyi kaldırmıştır. Dünya malî tarihinde köylünün kalkınabilmesi için devlet bütçesinde bu derece cüretli bir ameliyat yapılmış olduğunu sanmıyoruz. Âşar, toprak ürünlerinden alınan ondalıktı. Devlet, bu vergiyi açık artırma ile mültezimlere satardı. Mültezim de devlete borcunu ödemek ve kabil olduğu kadar fazla kâr etmek için vergi toplamakta gerektiğinde devlet kuvvet-

lerini de kullanırdı. Bu vergi adaletsizdi, zengin ve fakirden aynı oranda alınır ve geçim indirimi tanımazdı. Böylece köylüyü mültezimin ve ortakçının eciri haline getirirdi. Âşar vergisinin kaldırılmasıyla köylü sömürülmekten ve ecirlik kompleksinden kurtarılmıştır. Bu muazzam hamleden sonra köylünün özlenen ölçüde kalkınmaması bu altyapı hizmetinin değerini küçültmez.

b) Herkesten fazla köylüyü sömüren yabancı imtiyazları tamamıyla kaldırarak bütün teknik ve sanayi tesisleri millileştiren O'dur. Bu millileştirme hamlesi yeni borçlar yapılmadan, yani gelecek kuşaklar için bir ipotek konmadan gerçekleştirilmiştir.

c) İlk 5 yıllık plânla ana sanayii kurma yolundan son derece önemli adımlar atılmış ve bu çabalar O'nun eseri olan Sümerbank ve Etibank eliyle yürütülmüştür. Bu iktisadî devletçilik anlayışının devlet işletmeciliğindeki hatalar ve acemilikler yüzünden daha büyük eserler verememiş olmasının vebali Atatürk'e yükletilemez.

d) Kuş uçmaz kervan geçmez bölgelere ana yolları ve demir yolunu rantabilite hesabına bakmaksızın, sadece bir alt yapı hizmeti olarak götüren O'dur.

e) Devletin kaderine el koyduğu zaman 12 milyon civarında olan nüfusumuzun büyük bir kısmı sıtma, verem, trahom gibi hastalıkların pençesinde kıvranırken ilk ve muazzam sosyal sağlık tesislerini yaratmak suretiyle çalışabilir bir kuşak doğmasını sağlamak eşi pek az görülmüş bir altyapı hizmetidir.

Şimde O'nun manevî alandaki altyapı hizmetlerine de bir göz atalım.

f) "Köylü milletin efendisidir" sözü, daima sözü özüne uymuş olan bir önder olarak Atatürk için bir dünya görüşü ve bir icraat programıdır. Bu söz, O'nun millî altyapıyı teşkil eden kütle için yalnız ne düşündüğü değil, ne duyduğunu da anlatır. O, bu görüşüne daha fazla aydınlık vermek için barışık ve ilerici millet anlayışını şu formülle ifade etmiştir: "Sınıfsız ve imtiyazsız bir toplumuz." Bu sınıf savaşlarını lüzumsuz kılmak gibi ileri bir dünya görüşünün en güzel ifadesidir. Köylüyü milletin efendisi yapmak mücadelesine sembolik bir muhteva vermek için köylü kadını Büyük Millet Meclisi saflarına kadar getirmiştir.

g - Tarihimizin çöküş devrinde ruhlara yerleşmiş olan kompleksleri yok etmek için bir millî tarih ve bir millî dil tezini ortaya koyarak manevî

kalkınmanın temel yapısını yaratmıştır. Bu hizmet harf devrimi ile tamamlanmıştır. Okuma yazmayı geniş halk kitlelerine götürmek için bundan daha radikal bir altyapı hizmeti düşünülemez. Milletimize yalnız hür ve demokratik bir yaşama düzeni getirmekle yetinmeyip kadın-erkek eşitliği gibi doğu âleminin hiç alışmadığı bir moral altyapıyı yaratan da O'dur.

Sadece bir film şeridi hızı ile değindiğimiz bu hizmetler Ata'nın asıl vasfının bir "altyapı mimarı" olduğunu gösterir. O özgür, barışık, güçlü ve refahlı bir toplum olmamızı engelleyen setleri birer birer ortadan kaldırmıştır. Yine tekrar edelim: Bütün bu altyapı hizmetleri 13 yıla sığmıştır. Bir milletin ihtiyaçları elbette hiçbir zaman sona eremez. Geri kalmışlıktan kurtuluş savaşının ayrıntıları elbette 13 yılda tamamlanamazdı. O muhteşem başlayışa aynı hızla, aynı inanışla devam etmeliydik. İkinci Cihan Harbi'nin araya girişi ve onun ardından bir sürü gaileler, millî hızı kesmiştir.

Atatürk'ü bir altyapı mimarı olarak yetersiz bulanlar memleketin geri kalmışlığına çare olarak başka idealler aramak ve göstermek eğilimindedirler. Sağ ve sol uçlar bu görüşte birleşmektedir. Bizim inanışımıza göre, Atatürk sadece Türkiye'ye değil, kalkınacak bütün ülkelere en gerçekçi ve en etkili bir hayat felsefesi yaratmıştır. Bu sebepten yurt kalkınmasında ortak parola Atatürk'ü inkâr değil, O'na dönüş olmalıdır. Her türlü, esaret rejimlerinden uzak, millete uygun, sosyal bir kafa taşımak O'na dönüşü kolaylaştırır. O'nun yolu kapitalizme de komünizme de kapalıdır. Devletçilik ve onun ülküsü olan "sınıfsız ve imtiyazsız toplum felsefesi" ekonomik ve sosyal alanda zayıfı kuvvetliye ezdirmemek ve büyük kitleleri bir an önce kalkındırmak formülüdür. Onun için O'nun halkçılık ve devletçiliği, hem sosyal hem de ekonomiktir.

En büyük altyapı mimarı tamamıyla kendi şartlarımızdan kaynağını almış en pratik ve en etken bir sentezi bize emanet bırakmıştır. Gariptir ki, dünya bu senteze duyduğu hayranlığı ifade ederken kendi içimizde tereddütlere düşenler bulunabilmektedir.

Nihayet bazıları da ileri ve gerilik ölçüsü olamayacağını söylerler ve bu ölçüsüzlük dolayısıyla bu anlamları izafi bulurlar.

Ama gerçeklere bakarak, fertlerin ve toplumların hayatında ilerilik, gerilik vardır ve bunların kesin ölçüleri de bulunur. Söz gelişi hürriyetsizlik geri, hürriyet ileri bir merhaledir.

Teminatlardan yoksun bir yaşama geri, teminatlardan yoksun bir yaşama ileridir.

Cehalet geri, bilgi ileridir.

Taassup geri, müsamaha ileridir.

Sınıflı toplum geri, sınıfsızlaşan toplum ileridir.

İlericiliğin olumlu ölçüleri nerede aranmalıdır? İnsanlık tarihi ana çizgileri bakımından geri bir hayat tarzından, ileri bir hayat anlayışına doğru tedrici bir yükseliştir. Böylece, bu çizginin gerisinde kalan şeyler gericilik ilerisinde kalanlar ilericiliktir. Şu var ki, bu gelişme bir sona varmış değildir ve bir yerde duraklayacak da değildir. Söz gelişi hürriyet mücadelesinin tarihine bakarsak önce işin kolay tarafından fethedildiği görülür. Hürriyetin nispeten basit olan bu ilk merhalesi fikirlerin korkusuzca ve serbestçe ifade edilebilmesinden ibarettir. Bu da şüphesiz büyük bir beşeri ilerilemedir, ama asıl fikir hürriyeti bu değildir, asıl hürriyet fikirlerin doğru doğması, yani doğru düşünebilme kabiliyetidir. Bu, sadece dilin değil, beyin içinin hürriyetidir. Onun için bu ikinci hürriyete insanlık henüz varamamıştır. Bunun için bütün peşin hükümlerden sıyrılabilmek gibi tasavvuru güç bir hamleye ihtiyaç vardır. İnsanlık önce Rönesans'ta böyle bir hürriyete doğru adım atmıştır. Bu adım bir hümanizm hareketi idi, sonra ikinci bir adım atarak reformasyon hareketine girişti. Bu dinî taassuptan ve dogmatizmden bir sıyrıma hareketi idi. Bu adım bugün bile başarılmış değildir. Reformasyon hareketinin karşısında teoloji de yeni istihaleler geçirmek suretiyle rekabete başlamıştır.

Kafa içinin hürriyeti alanında bunlardan daha kesin bir başarı 18'inci asırdan itibaren müspet ilimlerde doğmuştur. Müspet ilimler kadar kafa hürriyetine faydalı bir vasıta düşünülemez. Bu üç hamle ile çok büyük mesafeler alınmış olmakla beraber, insan kafasının tam hürriyete eriştiği bugün de iddia edilemez.

Şu var ki, mesafeleri almış olan insanlığı gerisin geriye götürmek artık mümkün değildir. Namık Kemal'le beraber bu konuda hürriyet aleyhtarlarına "Çalış idrâkı kaldır muktedirsən âdemiyettin" diyebiliriz. Ne olursa olsun hürriyet beşeriyetin en çetin mücadeleler verdiği bir ileri merhalesidir. Onun için hürriyetsizlik akımlarının hepsi gericiliktir.

Özgürlük konusunda bu kadar kolay bulabildiğimiz ölçüyü bazı alanlarda bulmak daha müşküldür. Meselâ sosyal ve ekonomik alanda büyük kitlelerin, sefaletten korunması uğrunda mücadele şüphesiz ki, bir ilericilik. Fakat bugün bu mücadelenin hedefi birbirine zıt iki yönde belirmektedir. Ve bunların ikisi de sosyal adaleti "herkesi mülksüzleştirmek" sure-

tiyle gerçekleştirmeye uğraşiyor. İkinci akım ise, sosyal adaleti, "herkese mülk" parolası ile gerçekleştirmeye uğraşiyor.

Bugün Almanya'da küçük aksiyonlar yoluyla 4 milyon aile mülk sahibi durumundadır. Birçok fabrikaların işçiyi ortak etme ve işletmeye iştirak ettirme çabaları da bu gruptandır.

Zamanımızın bir başka sosyal mücadelesine geelim: Bir görüş sınıf realitesinden hareketle sosyal adaleti sınıflar arasında savaş yoluyla gerçekleştirmeye ve işçi sınıflarına yeni mücadele vasıtaları vermeye uğraşiyor. Bunun karşısında öteki tez, sınıflardan kurulmuş ve iş bölümüne göre meslek zümrelerinden mürekkep sınıfsız cemiyet ülküsünü izlemektedir. Bunların hangisi ilerciliktir? Beşeri tarih sınıflaşmaya doğru mu, sınıfsızlaşmaya doğru mu akıyor? Ortaçağa bakarsak bariz çizgili sınıflar görürüz: Ruhban, zadegan ve avam sınıfları. Bunlar sıkı disipline tâbi, birinden diğerine geçilemeyen gerçek sınıflardı. O günden bu güne böyle bir sınıf anlayışı kalmış mıdır? Bugün hiçbir zümre kapalı bir teşekkül değildir. Aslında zaten hiçbir zaman "ruhban sınıfı" olmamalıdır. Bugün de olamaz, işçilik bugün bir çalışma zümresidir, ve hiçbir yerde zadegan diye bir sınıf kalmamıştır. Şu halde beşeri tekâmül, sınıflaşmalara doğru değil, aksine, sınıfsızlaşmaya doğru yürümektedir.

Asrımızın bir ilerencilik savaşı da sosyal reformlar alanında olmaktadır. Hemen söyleyebiliriz ki, sosyal reformlar belli ideolojilerin tekelinde değildir, dünyanın en çaplı ve en köklü reformunu ortaya atmış olan Beveric bir liberaldi. Atatürk reformları ilerici sosyal ve bir milliyetçilik temeline dayanır. Herhalde dünya imtiyazların kalkmasına ve fırsat eşitliği likesine doğru gitmektedir. Atatürk bu görüşlerin başında gelen şahsiyettir.

Hümanist Atatürk

"Yurtta barış, cihanda barış!" parolası ancak bir hümanistin düsturu olabilir. İki cihan harbi faciası geçirmiş olan dünyamızda hümanizm artık sadece insanı aziz tanımak ve ortak kültür değerleri yaratmak gibi 13 veya 16. yüzyılların ve rönesansının dar çerçeveli hümanizmi olamaz. 20. yüzyıl hümanizmi şu amaçlara yönelmek zorundadır:

1 — Yeneni için de yenilen için de sadece kan, gözyaşı ve sefalet getiren harpler önlenmelidir (tabii savunma harbi müstesna).

2 — İnsanı kaba içgüdülerin itmesinden kurtarmalı, ruhlara asalet getirmelidir.

3 — İnsanları ve milletleri birbirini sömürmekten alıkoymalıdır.

4 — İnsanlık tam özgürlüğe kavuşmalıdır.

Atatürk hümanizmasında bu dört ilkenin de fiilen mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

Muzaffer ordularıyla İzmir'e girdiği 9 Eylül 1922 günü uzaklardan kendilerini kıyıları atan kılıç artığı Yunan askerlerini temaşaya dalmış ve az sonra, yanındakilere “mağlup ettiğim bu Yunanlılarla Akdeniz ve dünya barışı uğrunda yakında dostluk kuracağız” demiştir.²²

Zaferini kutlamak için kendisine eski bir silâh arkadaşının gönderdiği ve bir Yunan askerinin bir Türk eri tarafından süngülenişini ve kan boşanmasını gösteren tabloyu görünce kıpkırmızı kesilmiş ve kaldırım şu resmi emrini vererek “bunu gönderenin perişan aklına şaşarım” demişti.²³

Mustafa Kemal asrımızın karakteristik çizgisini teşkil eden antiemperyalist hareketin alemdardır. “Bir millet bir meşru emel için topyekün ayağa kalkarsa başarılı olmaması mümkün değildir” cümlesi Asya ve Afrika'da bağımsızlık kazanan yeni ulusların klavuzu olmuştur. Bu yeni devletlerin mücahitleri göğüslerinde O'nun resmini taşıyarak savaşa atılmışlardır.

Böylece Atatürk yalnız fikir eserleriyle değil, icraatıyla da hümanizmi göstermiştir. Millî Mücadele'den sonra hiçbir ihtilâl için silâha müracaat etmemiştir. Hatay meselesi gibi silâhla çözümlenmesi basit olan bir iş için sabırlı ve çetin müzakere yolundan ayrılmamıştır.

Bu kadar da değil; yaşadığı sürece bütün dünyaya da barış telkin etmiştir.

Hitler'in bir cihan faciasına sebep olacağını ve tedbir alınması gerektiğini, daha 1934'de açıkça ifade eden O'dur.²⁴

Böylece Yunus'un en güzel şekilde ifade ettiği Türk hümanizmasının zirvesine ve kemaline ulaştıran en büyük hümanist Atatürk'tür. Bu hüviyetiyle O'na Türk milleti kadar insanlık da minnet borçludur.

²² İnönü'nün anıları.

²³ Soyak'ın anıları.

²⁴ General Mac Arthur'un hatıraları.

Atatürk gibi ölmez bir adın, ancak Atatürkçülüğe bayrak edilmesi hususunda titizlik göstermek, ödevimizdir. Onun için Atatürkçülüğün ne olduğunu ve ne olamayacağını özetlemek istiyoruz:

1 — Atatürkçülük, Türk milliyetçiliğidir. Bu millete mensup olmanın mutluluğunu taşımayı O'nun şerefli ve bağımsız yaşaması için her fedakârlığa hazır olmayı gerektirir. Millî duyguyu zedeleyen, bağımsız yaşayamayacağımızı telkin eden, milletin dayanma ve dayanışma gücünü zayıflatan akımlar Atatürkçülük olamaz.

2 — Atatürkçülük özgürlüktür, özgürlüklere son verme özgürlüğü Atatürkçülük değildir.

3 — Atatürkçülük ilericiliktir. Ne maske altında olursa olsun milleti geri bir hayata anlayışına çekecek akımlar, Atatürkçülük olamaz.

4 — Atatürkçülük dengeli ve adaletli bir toplum ülküsünü güder. Atatürkçülük sınıf kavgasını teşvik değil, bu kavgaya ihtiyaç bırakmayacak bir sosyal adaleti gerçekleştirmektir. Sosyal adaleti sağlamak, devlete düşer.

5 — Atatürkçülük, millet egemenliğine inanmaktır. Sağ veya sol dikta rejimleri, fert veya klik saltanatı Atatürkçülüğün zıddıdır.

6 — Atatürkçülük barışçılıktır. "Yurtta sulh, cihanda sulh!" parolası, bize barış cephesinde bulunmayı emreder. Macera politikasını desteklemek Atatürkçülükle çeliştiği gibi, milletin savunma şevkini yıpratın akımlar da Atatürkçülüğe ihanettir.

7 — Atatürkçülük, lâiklikdir. Din, devlet işlerine karışmaz; inanma ihtiyacını karşılayan ve ahlâkî müeyyide olan dinin vicdanlardaki yerine karışamaz. Din gerici akımlara bayrak yapılamaz.

8 — Atatürkçülük, milletçi sosyal, ekonomik, kültürel ve manevî kalkınmayı gerektirir. Bu, toptan ve çok cephele kalkınmanın duraklamasına götürecek davranışlar Atatürkçülükle çelişir.

9 — Atatürkçülük sosyal adaletin gerçekleşmesinden devleti görevli sayar; ama bu yoldan devletin kişiyi ve kişiliği silen bir robot haline getirilmesi Atatürkçülüğe aykırıdır.

10 — Atatürkçülük bir millî dinamizmdir. Geri kalmışlık çilesinden bir an önce kurtulmayı amaç edinir. Bu dinamizmayı aksatacak her davranış -başta bürokrasi- Atatürkçülüğe aykırıdır.

11 — Atatürkçülük, bir sosyal adalet rejimi olarak her çeşit sömürünün karşısındadır. Fertlere devlet eliyle, bilerek veya bilmeyerek haksız çıkar sağlamak bu ilkeye aykırıdır.

12 — Atatürkçülük, skolâstikten ilericiliğin ekseni olan akılcılığa geçiştir; taklitçilik, değildir.

13 — Atatürkçülük, hukuk rejimidir. Hukukun üstünlüğüne aykırı her düşünce ve davranış Atatürkçülükle çelişir.